

PONDELOK: 6.4.2020 – Slovenský jazyk

Názov témy: **Hlavný vetný člen: Podmet**

Poznámky do zošita

Skladba alebo **syntax** je časť gramatiky, ktorá sa zaoberá vetnými konštrukciami. Práve **veta** je základnou jednotkou, ktorá sa skladá z rôznych **vetných členov**.

Veta je významovo ucelená, gramaticky organizovaná a zvukovo uzavretá jednotka reči, ktorá má komunikačný cieľ.

Vetné členy sú stavebné jednotky vety, to znamená, že veta je zložená z rôznych vetných členov. Vetné členy sú tvorené plnovýznamovými slovnými druhmi (podstatnými menami, prídavnými menami, zámenami, slovesami, číslovkami, príslovkami). Neplnovýznamové slovné druhy ako predložky, spojky, častice nie sú vetnými členmi. Vetné členy sú spojené **skladmi (syntagmami)**.

PODMET (2)

- je základný (hlavný) vetný člen
- na podmet sa pýtame pádovou otázkou **kto? čo?** spolu s **prísudkom**
- vyjadruje činiteľa deja alebo nositeľa stavu a vlastnosti vo vete: Otec volá. Teta bude čakať.
- podmet spolu s vetnými členmi, ktoré ho rozvíjajú tvoria dokopy **podmetovú časť vety**:
- Naša stará babička sedí v hojdacom kresle.
- podmet môže byť: a) **vyjadrený (2v)**: Dieťa vyzdravelo.
b) **nevyjadrený (2n)**: ak je známy z predchádzajúcej vety alebo situácie (ono) V nemocnici ležalo asi týždeň.
- podmet môže byť: a) **jednoduchý** (holý): Andrej spal. Prišiel aj otec.
b) **rozvitý**: Malý Andrej spal. Prišiel aj náš otec.
c) **viacnásobný**: Peter a Paľo sa nezúčastnili.
- úlohu podmetu plnia: - podstatné mená v nominatíve (dievča zhíklo)
- zámeno v nominatíve (niekto zvoní)
- prídavné meno v nominatíve (sýty neverí)
- číslovka (obaja pozorne počúvali, mnohí neprišli)
- citoslovce (Hlasné hurá znelo štadiónom)
- sloveso v neurčitku (Fajčiť je zakázané!)

UTOROK: 7.4.2020 – Slovenský jazyk

Názov témy: **Podmet – cvičenia**

Úloha č.1: Podčiarkni vo vete podmet a za vetou napíš, akým slovným druhom je vyjadrený. :

- a/ Páčia sa mi tvoje červené šaty a biely šálik. ....
- b/ Tieto nové metódy patria k najlepším. ....
- c/ Na premiéru prišli aj najvyšší vládni činitelia. ....
- d/ Ty ich určite nebudeš potrebovať. ....
- e/ Títo prekonali rekord v behu cez prekážky. ....
- f/ Ktosi sa ma pýtal na cestu do centra. ....
- g/ Moje sa zdajú byť najvhodnejšie. ....
- h/ Chorí musia ostať doma. ....
- i/ Známi navštívili Oravský podzámok. ....
- h/ Štyria z vás postúpia do ďalšieho kola. ....
- i/ Odmenu dostal len prvý. ....
- j/ Fajčiť v našej firme je zakázané. ....
- k/ Vtom sa z predsiene ozvalo círn. ....

Úloha č.2: Nájdí vo vetách podmet a urč či je vyjadrený alebo nevyjadrený.

Raňajky vždy pripravujú v kuchyni.

Vyliezol na neďaleký kopec.

Stopy v snehu rýchlo zmizli.

Do mesta prišli poľskí turisti.

Na poli boli kopy sena.

V lese zbierame huby.

Už štvrtý deň duje silný vietor.

Porýľujem túto časť záhrady.

Ovocie dovezú zo Španielska.

Z dvora sa ozýval výskot detí

STREDA: 8.4.2020 – Literatúra

Názov témy: **Čenkovej deti**

Úloha: Dočítať knihu Čenkovej deti. (Aj počas prázdnin!!!)

List od brata

HANKA je jednou z najusilovnejších žiačok školy. Sotva uplynuli tri mesiace výučby, a ona už vie krásne čítať. Pán učiteľ ju má zato rád. Požičiava jej knižky na čítanie, Hanka síce má len veľmi málo času na vzdelávanie sa, ale využíva každú voľnú chvíľku. V prestávke, alebo kým sa iní žiaci hrajú, ona číta. Posledne jej požičal pán učiteľ krásnu knižku, ktorú napísala česká spisovateľka Marie Majerová. Tá knižka sa menuje BRUNO. Tu Hanka číta o osude chlapca, ktorý sa trochu podobá osudu Hankinmu.

Bruno je chlapec z cudziny, ktorého rodičia dajú na výchovu do českej dediny, aby sa tam naučil po česky. Je to pre chlapca cudzie, neznáme prostredie.

Nerozumie tamojším ľuďom a oni nerozumejú jemu. Českí dedinskí chlapci posmievajú sa Brunovi a prezývajú ho. Zhrkujú sa vo svorky a prenasledujú cudzinca. Bruno ťažko znáša ponížovanie. A keď už nemôže trpieť krivdy a pohany, odhodláva sa na útek do svojho domova.

A táto časť knižky najviac Hanku zaujíma. Usilovne sleduje Brunov podnik: veď aj ona chce ujsť. Napodobní teda Bruna, len si dá pozor, aby sa vyhla chybám, ktorých sa dopustil Bruno pri svojom úteku. Áno, ujsť! Už nebude dlho znášať ústrky! Už sa blíži jar. Cesty vyschýnajú. Trávička pučí. Vtáci spievajú...

Na dojenie kravy treba mať silné prsty. Je to ťažká robota. Hanka si len pomaly na ňu zvyká. Ešte vždy ju bolia palce a ukazováčiky na rukách. Má na nich mozole.

I teraz dojí. Sedí na malom stolčeku vedľa kravy a medzi kolenami drží zaseknutý hrotok. Poťahuje cecky a mlieko crká. Má už asi pol hrotka speneného mliečka, keď niekto vstupuje do maštale.

«Ty si Hanka Čenková? Doniesol som ti list.»

«A od koho?»

«To neviem. Bol som včera na pošte vo Vrbovke a tam mi ho dali.» A pohraničný strážnik podá Hanke list a odchádza.

«List? Ktože mi ho len písal?» diví sa Hanka a rozlepuje obálku. «Len ako ho čím skôr prečítať? Ved' kravu nemôžem nechať nedodolenú stáť. Čo, keby vošiel gazda? Nuž, dám si ho vedľa na koleno a budem odrazu i dojiť, i čítať!» A Hanka dojí i číta:

Milá sestrička moja,

iste sa začuduješ, keď dostaneš tento list! Kde som sa dozvedel Tvoju adresu? Nuž bol som v úradovni pre sociálnu starostlivosť o mládež, a tam mi ju povedali. Veru dlho som sa napremýšľal, kým som vyhútal, ako sa dozvedieť o Tebe aj o ostatných našich drahých. Mamičke som už dávnejšie dva razy písal, ale odpoveď som nedostal. Hádám nedostali moje listy. Len keby si aspoň Ty tento list dostala. Viem, že nevieš čítať ani písať, Ej, ba veru už viem!, myslí si Hanka, ale dúfam, že nájdeš tam dobrého človeka, ktorý ti to prečíta a ktorý mi tiež láskavo napíše niekoľko slov o Tebe. Ved' tak smutno je mi za vami v tomto cudzom svete! Už mnoho mesiacov prešlo, a ja neviem nič o vás! Hádám od Teba sa niečo dozviem. Možno Ty mi oznámiš, čo je s mamičkou, s Evičkou, s Paľkom, aj ako sa Tebe vodí?

Ja sa tu mám veru hocijako. Biedy a hladu zakúsím sto ráz viac ako u našej dobrej mamičky. A narobím sa ako otrok. Som tu slúžkou a ošetrovateľom. Ale veru zlým ošetrovateľom, lebo práve v pondelok mi pochovali jedného z mojich pacientov. Umrela mi pani majstrová. Celú zimu ležala a vykašľovala kusy krvi. Lekár, ktorého majster zavolať k umierajúcej, sa zhrozil. Záchrany nebolo. Hneď potom dokonala. Po pohrebe nariadil lekár zdravotnú prehliadku nás všetkých, čo sme s ňou bývali. A tu sa zistilo, že sme už všetci chorí na pľúca. I majster, i jeho deti, i ja. Máme vraj ísť na liečenie do Tatier. Červený kríž sa má o to postarať. Ja a majstrove deti že pôjdeme do toho detského Šrobárovho ústavu v Dolnom Smokovci. A na to sa veľmi teším! Ani z tej choroby si nič nerobím. Len keď pôjdem zasa domov! Zasa ta, k našej mamičke! A zasa do lesov! Veru, je tam omnoho krajšie ako v Bratislave, i keď má Bratislava mnoho krásnych vecí!

Všakže prídeš i Ty? Príď, pýtaj sa, a ak Ťa nepustia, ujdí! Príď, budeme zasa chodiť na huby a naháňať veвериčky! Príď, bude zasa krásne pri jazierku!

Nuž do videnia!

Srdečne Ťa pozdravuje Tvoj brat

Mišo

A Hanka zabúda, že má medzi kolenami zaseknutý hrotok a že dojí kravu. Vo vytržení stíska cecky, na ktorých má Rysul'a boľavé bradavky. Chce skríknúť: domov! domov! – keď vtom

kopne krava od bolesti nohou, a plný hrotok mlieka váľa sa po zemi. Čerstvé mlieko leje sa po plánkach a steká s hnojnicou. Hanka sa díva na toto chvíľu nechápave a potom zatrasie ňou strach a hrôza.

«Čo som to vyviedla?! Gazda ma bude biť! Jój! – Ba nie, ja sa nedám biť! To bolí! Idem preč! Preč z tohto domu, kde pre mňa majú len osočovanie a nadávky! Preč z tohto nevl'údneho prostredia! Preč od nemilosrdných ľuďí, dokiaľ sa nedozvedia, čo som vykonala! – Preč! – preč!...»

V pohodlí

A TERAZ si zájdime na návštevu k Paľkovi. Vieme už, kde ho máme hľadať. Nie je to tmavá diera bratislavskej Židovne, v ktorej sme sa stretli s Miškom, ani nevl'údna maštal' juhoslovenskej pustatiny, kde sme sledovali utrpenie Hanky. Paľko býva v krásnom paláci v útulnom mestečku pod Tatrami. Keď pritisneme pri bráne malý biely gombík, na chodbe budovy ozve sa elektrický zvonec a vo dverách sa zjaví bystrá devuška, ktorá nám beží otvoriť. «Čo si želáte?» spytuje sa nás.

«Nuž, chceli by sme navštíviť malého Paľka Čenku. Boli sme už u jeho brata v Bratislave aj u sestry na maďarských hraniciach. Teraz by sme chceli vidieť, ako sa má on.»

«Nech sa vám páči!» hovorí devuška a vedie nás dnu.

Ej, veru, braček Paľko to najlepšie vyhral zo svojich súrodencov! Hľad'te len, aký sa stal z neho pán! Má na sebe krásne vyhladené šatočky a v topánkach by ste sa mu mohli uvidieť ako v zrkadle! Vlasy pristrihnuté a pričesané «na ježka», pod bradou hodvábna

mašlička a na ruke zlatý prstienok. Vymytý, vyčesaný, ba ešte navoňavkovaný nejakým violetovým parfumom. Hej, veru, ani by sme ho nepoznali, keby sa neusmieval na nás tým svojím dobráckym úsmevom, pri ktorom mu očká svietia ako dva uhlíky.

«Nuž, ako sa máš Paľko?»

«Dobje,» odpovedá a už nás vedie z predizby do ďalších miestností. Prechádza salónmi, jedálňami, spálňami. Všade prepych a veľkoleposť. Perzské koberce, mahagónový nábytok, zlaté rámy na obrazoch. Každá sála ináč vymal'ovaná a každá ináč zariadená. Sošky, prikrývky, podušky, jelenie parohy, vypchaté vtáky, ťažké záclony, vázy, obrázky, pamätníky a nekonečný počet iných okrás. Na stenách zrkadlá a veľké portréty. Ako v múzeu. Mohli by sme hovoriť o nevkuse. Istotne, každý človek by sa tu dobre necítil, ale každého musí ohromiť to veľké

bohatstvo. Každého by to prepychové haraburdie nepotešovalo, ale každého musí zarazit skutočnosť, že v týchto veciach leží nezužitkovaná nesmierna hodnota...

Vari dvanásť, ako v rozprávke o zakliatom zámku, a hádam i viac tých izieb prechádzame, kým sa zastavuje náš Paľko vo svojom salóniku. Áno, aj on má salón, kde prijíma návštevy, a má i svoju spálničku. V salóniku nás usadzuje a otvára veľkú dubovú skriňu, aby nám ukázal svoje hračky.

Najprv vyťahuje krásneho dreveného koňa s koženým sedlom. Toho má najradšej. Menuje ho Fakom. Chytá ho za uzdu, nohy do strmeňov, sadá naň a už: «Dzi, koníčku, do Plešova, dzi, dzi, dzi!...» Potom trúbi auto a rapčí od jednej steny k druhej, píska železnica a jachá po kruhovej linaji, pochodujú cínoví vojaci, skáču gumené lopty. Napokon nám Paľko skladá továreň z hracích kociek, a to práve takú, ako má jeho «tati».

«To je tebe hej! A nespomínaš si na svojho bračeka a na sestričky?»

Paľko myká plecami.

«A na mamičku si ešte nezabudol?»

«Boli ma navštíviť. Plakali.»

Do salónika vchádza kuchárka. «Paľko, mám ťa pripraviť na obed. V jedálni je už prikryté. Budeme obedovať.»

Lúčime sa. Opúšťame Paľka, aby mohol ísť obedovať. Prejdime zas v myslí tým dlhým radom prepychových miestností, ktoré slúžia za príbytok trom ľuďom: továrnikovi, jeho panej a Paľkovi. Trom ľuďom azda dvanásť, ba hádam i viac izieb... Mišo, kde ty bývaš so svojim majstrom a s jeho rodinou? Hanka, kde ty spávaš? Deti, kde sa skrýva vaša matka s najmladšou sestričkou? V jedálni je pripravené. Predjedlo, polievka, príkrmy, pečienka, múčniky, ovocie, víno. Všetko vzorne servírované. Pre tri osoby: pre pána továrnika, pre jeho paniu a pre Paľka.

Paľko, ty zabúdaš na svoju matku a na súrodencov? Prečo? Prečo nemôžu zabudnúť Mišo a Hanka?

Hm, v hojnosti sa ľahko zabúda na biedu...

Na lyžiach

NA NÍŽINÁCH môže byť blato, na uliciach Bratislavy zmrznutý prach, ale tatranská zima sa nikdy neobíde bez snehu. Na vysokých horách sneží od včasnej jesene do neskorej jari. Kým

obyvatelia južných častí Slovenska túžia v túto zimu čo i len uvidieť strapce snehu, pod Tatrami zapadajú vlaky do neprepustných závejov.

Rozľahlé stráne, vysoké končiare, hlboké údolia – a všetko sa to podobá ohromnej plastickej mape, vymodelovanej v najbelšom tvarohu. Ešte i stromy, lesy, ktoré sa v lete zelenievajú, tmavejú, sú teraz zasypané mohutnou vrstvou páperovej bieloby. Vzduch zvoní čistotou a srdcia lyžiarov túžbou po zasnežených úbočiach.

«Podme, podme! Haló – hej – hop!»

Pán továrnik s paňou a s Paľkom sú na tatranskom Hrebienku. Vyviezli sa sem zo Smokovca lanovkou. Odetí sú v lyžiarskych

úboroch a na nohách majú pripäté lyže. Veľmi radi sa lyžujú. Vedia, že je to zdravý šport. A čo zábavy pri ňom.

Hladme len na Paľka, ako sa práve kopíca! Ale neudrie sa. V snehu sa môžeme váľať ako v perinách a nezraníme sa. Sneh je mäkký, sypký. A Paľkovi nie je pritom ani zima. Má dobré, teplé rukavice a šaty, ktoré hrejú ako pec. Lyžovať sa síce ešte nevie, ale v padaní, to vám je už z neho pravý umelec! Niet lyžiara, ktorý by toľko ráz padol ako Paľko. No i to je umenie! «Čože, na lyžiach sa zviezť dolu brehom, to dokáže každý,» myslí si Paľko, «ale skúste sa niektorý zviezť na chrbte, ako to robím ja!»

A naozaj, Paľko viac sa šmýka na zadku ako na lyžiach. Ale to neškodí. Ved' sa on naučí. Lyže má dobré, remienky na nich v poriadku a palice s krúžkami tiež. A to je hlavné. Ostatné už príde samo od seba. Veru, tak o desať dní sa mu už nebudeme posmievat', že do brehu si vyšľapuje pyšne na lyžiach a z brehu že sa lyže hanebne vezú na ňom! To už bude jazdiť ako čert na babe!

A pán továrnik sa o to postará. Jeho najmilším pobavením je, keď sa môže s Paľkom hrať a učiť ho základným pohybom. Keď sa to chlapcovi nedarí a robí kotrmelce, pán továrnik sa smeje, až mu brucho tancuje.

«Ale tuná, na Hrebienku, predsa len nie je vyhovujúce miesto pre takých lyžiarov, ako sme my,» hovorí pán továrnik. «Obávam sa, aby sa chlapcovi niečo nestalo. Zvezieme sa dolu do Smokovca a odtiaľ podnikneme ľahkú túru Cestou slobody k Lomnici. Tam je to nižšie a nijaké nebezpečenstvo. Z Lomnice potom môžeme odcestovať vlakom domov.»

«Dobre,» súhlasí pani továrnička. «I mne sa tu hlava krúti, ale poďme si najprv do hotela zaobedovať.»

Paľko by radšej zostal. Jemu sa veľmi páči v týchto výškach. Odtiaľto vidieť doširoka, doďaleka. Okolo skalné bralá, pod nimi zasnežené lesy a v diaľkach v spišskej a liptovskej kotline, rozsypané mestečká a dediny. A vlak, čo bafká tamdolu pod horami, tak smiešne vyzerá v tých nekonečných pláňach snehu, akoby malý čierny červiačik liezol po bielom obruse.

«Pod', Paľko, nezaostávaj!»

«A zasa ho len ,Paľkom' voláš! Už som ti povedala, aby si ho tak nemenoval. To zneje hrozne sprosté, sedliacky. ,Paľko! Paľko!' – Fuj!» čertí sa pani továrnička.

«A akože mu mám hovoriť?»

«Palík, Pali.»

«Ale ved' je to po maďarsky!»

«Neškodí, len keď je to pekné! A keď sa ti tak nepáči, budeme ho volať Pačkom...»

«Pod', Pačko, pod'!»

Po dobrom obede sa lepšie lyžuje ako na lačný žalúdok. A Paľko sa veru vie napáckať do prasknutia. I teraz odchodí z hotela temer širší než dlhší. No lanovka ho uvezie a potom sa už po dobrej ceste zašmýka do Smokovca k Lomnici...

A ide to. Cesta je vyhladená. Paľko si fujazdí vopred a pán továrnik s paňou za ním. Neminie hodinka, už sa približujú k Tatranskej Lomnici.

Tu však Paľko naraz zastane. Nejak čudne sa obzerá vôkol. Čo to? Prečo sa Paľko zastavuje? A zas sa tak zadivene obzerá dookola. Akoby niečo poznával. Akoby sa nad niečím zamýšľal. Či čaká na pána s paňou? Ale prečo tak skúmavo pozerá na stromy a na zaviaty potôčik? Čo poznáva tam napravo, keď hodlá tým smerom odbočiť? Načo sa chce brodiť celinou v snehu popri haditom potôčiku? A už sa aj brodí a ide, zapadá a postupuje...

Hľa, tu bolo v lete jazierko, kde je teraz tá zaviata ľadová pláň... Tam bola lúčka, kde je ten vysoký závej... A zas bude skoro tak, ako bolo. Ved' na juhu sa už začína jar. Tam, kde je Hanka, trávička už pučí a vtáci spievajú... A o niekoľko týždňov i tu bude tak. Hej, ten vysoký závej zmizne a z úbočia za ním zas zafľochne pivnička. Teraz ju nevidieť. Je zasypaná ešte. Nebýva v nej nikto. Je tu pusto...

A Paľko stojí a díva sa kdesi do neznáma, akoby spomínal na niečo. Tak vyjavene hľadá. Ani nepozoruje, že stoja už za ním jeho druhí rodičia. Došli za stopou Paľkových lyží podívať sa tiež na bývalé sídlo svojho zverenca... Čo sa tu asi deje v Paľkovej duši? Spomína na matku a na súrodencov? Túži po návrate do tej zaviatej pivnice?

Obracia sa a odchodí.

«Mama, tati, poďme už domov...»

Pri robotníkoch

NAJLEPŠIE SA PAĽKO CÍTI, keď môže na chvíľu opustiť prepychové siene a zísť si do «tatiho» továrne medzi robotníkov. «Selvus, stlýko! Ako sa máte?» prihovára sa robotníkovi pri stroji.

«Servus, Paľko! Ale ako sa mám, to ti poviem, len keď mi správne vyslovíš: A tie vrabce z toho tĺňa štrng! brnk! do druhého tĺňa!»

«A tie vlabce z toho tĺňa štlmk! blnk! do dluhého tĺňa...»

«Zle. Povez: r-r-r-r-r!...»

«Lr-lr-lr-lr-lr...»

«No, vidíš! Už to trochu ide. Len ešte lepšie zatras jazykom! Takto: -rrrrr...»

«Rrrrr...»

«Dobre. Len to už nezabudni! Stále sa cvič! Aby si nebol brblavý.

«A teraz mi už poviete, ako sa máte?»

«Ale hej: Dva dni zle a na tretí ešte horšie...»

«A prečo sa máte zle?»

«Preto, že sa máš ty a tvoj ,tati‘ veľmi dobre.»

Paľko má veľmi rád robotníkov. Oni mu nahrádzajú priateľov. Zavše, keď mu dovoľia ísť von, rozbehne sa medzi nich. Prechádza popri bežiacom páse a každého sa vypytuje, čo robí. Robotníci mu radi odpovedajú. Majú ho tiež radi. Vedia, odkiaľ sa dostal k továrnikovcom. Menujú ho Bumbajkom. «Strýko zamazaný, a načo hádzete toľko uhlia do pece?» vypytuje sa Paľko kuriča.

«Aby som mal veľký oheň.»

«A či vám je zima? Veď je tu strašne horúco»

«Nie pre seba potrebujem to teplo,» odpovedá kurič a už zas otvára okrúhle železné dvierka pece a hádže širokou lopatou lesklé čierne uhlie na oheň. Z pece šľahá taká žiara, že si Paľko musí zakrývať dlaňami oči a ustupovať do pozadia, aby ho to nepopálilo. Ach, a ten strýko ufúľaný musí tak blízko stáť pri plameňoch, kým nahádže uhlia do pece.

Veď má už, chudák, celú tvár opálenú. Ani obŕv nemá nad očami. A tie jeho šaty! Čierne ako uhlie a lesklé ako Paľkove topánky.

«Strýko zamazaný, a idú vám dobre tie hodiny?»

«Aké hodiny?»

«No tie, čo sa práve na ne dívate.»

«Ale veď to nie sú hodiny, to je manometer.»

«A to je načo?»

«Nuž pozri, to máš takto: Ja hádzem uhlie do pece, aby tam horel veľký oheň. Nad pecou je kotol, naplnený vodou. Voda sa v kotle varí, vrie a premieňa sa na paru. Para chce ujsť a ženie sa do valcov. Tam sa dostáva k piestom, na ktoré tlačí, a tým nimi pohybuje. S piestami sú spojené kolesá a pomocou remeňových transmisií všetky stroje továrne. Tak prichádza do pohybu bežiaci pás a robotníci, ktorí pri ňom pracujú, môžu vyrábať tovar.»

«Rozumiem,» hovorí Paľko. «Ale načo je ten manometer na kotle?»

«Manometer ukazuje, aké je napätie pary v kotle. Akou silou tlačí para na piesty.»

«Rozumiem, rozumiem,» tvrdí Paľko veľmi rozhodne. Nechce, aby ho pokladali za sprostáčka.

A tak vyzvedá chlapec postupne všetky tajomstvá parného stroja. Dozvedá sa, načo sú tie rozličné kľučky, kolieska, sochorky

a trubičky. Vie, kde treba otočiť, aby zasyčala para: kssss-ššššš, a kde potiahnuť, aby sa ozvala siréna továrne: au-ú-ú-...

A čierny kurič svojho príčinnivého učňa zavše pochváli a pohladí tou svojou drsnou, ako železo tvrdou rukou. Paľkovi je to príjemné. Jemu neškodí, že tá ruka zanecháva mu na lícach tmavé škvrny a zápach po oleji a železe. Protivné je to však pani továrničke, ktorá každú chvíľu

prikazuje svojmu «miláčikovi», aby sa nechodil špinit' do továrne. Nechápe, ako sa môže Paľko dobre cítiť medzi tými zašpinenými robotníkmi. Ved' v salónoch je tak krásne, čisto a pohodlne! Prečo to chlapča nesedí stále tu s ňou?

Rozmary a vzdor

«POĎ, PAČINKO, pod' si ku mne hopkať! Kúpim ti čižmičky, čo ti budú klopkat'.» «Ale ja chcem ísť von, k tým strýkom do továrne»...

«Nie, ta nepôjdeš, zas by si sa len ušpinil! Tu si sadneš na mäkkú pohovku vedľa mňa.»

Paľko poslúchne, sadá, ale nie je mu to nijak po vôli. Šomre čosi, nohami vyzváňa a kope do boku pohovky. Hlavu má sklonenú a zlostne zazerá.

«Ale, Pačinko, ty sa dívaš ako hrom do bariny! ,Ide svrček po stene, že sa Pačko nesmeje; ide svrček po kadlube, že sa Pačo hnevom šklbe!« posmieva sa mu pani továrnička. A Paľko sa hneď na jeden fúzík usmieva.

«Tak vidíš, teraz si zlatý chlapček! Daj mi sem hlavinku, skloň si ju do môjho náručia a budeme sa hrať ako mačiatka!»

Paľko povoľuje. Kladiet si hlavu na kolená pani továrničky. Necháva sa combat' za líca, poťahovať za nos a brnkať si prstami po perách.

Pri tomto mu spodná pera tleska na hornú a robí «lap-lap-lap-lap...»Pani továrničke sa to veľmi páči. Nadhadzuje sa od radosti a všetečne sa smeje. Má rada takéto hry. Je rozmarná.

Potom zas berie Paľkovu ruku a varí mu na dlani «kašičku». Mieša prstom, odrezáva hlavičky, pára, zakáľa a pritom hovorí:

Varila mama kasičku.

Tomu dala na lyžičku,

tomuto na tanierik,

tomuto na mištičku,

tomuto na panvičku,

a najmenšiemu sa už nič nedostalo, preto

vzala nožík, odrezala mu hlávku a párala,

párala a tuto zaklala...

Zaklala pod pazuchou, kde pani továrnička zavše Paľko hodne poštekli. Paľko pri tom výska, vreští, zvíja sa a kašle vynúteným smiechom, až sa mu dych zastavuje.

Pani továrnička vie, že Paľko je jej hračkou. Ved' na to jej ho manžel kúpil. Mávala chrta, angorské mačky, a teraz má chlapca. Pes a mačky bývali, pravda, poslušnejšie zvieratá, ako je Paľko. Frico sa musel na rozkaz plaziť pri nohách panej a mačky jej museli lízať ruky. Paľko je však vzdorovitý. Nerád sa podrobuje vrtochom pani továrničky. On by sa radšej stále hral so svojimi hračkami, alebo by sa rozbehol k strýkom do továrne, či medzi chlapcov na ulicu. Toto mu však zabraňujú. On sa nesmie potulovať. Musí sedieť každý deň doma, a keď si ho «mami» zažiada, musí jej robiť spoločníka.

Nie je to ľahká vec, dať sa každú chvíľu naťahovať za líca, za vlasy, za nos i za uši. Dať sa štekliť do úmoru a trpieť frčky do nosa, až slzy z očí vyhrkujú. Paľko to síce zavše za chvíľku i pokorne znáša, ale nikdy nevydrží dlho bez toho, aby sa nerozplakal.

Pani ho potom dráždi, posmieva sa mu, štekli ho, až sa musí zase cez slzy bolestne usmiať. Sú to ženské rozmary, ktoré hraničia s ukrutnosťou. Továrnička, pravda, nechápe, že tým mučí dieťa. Ona nerozumie detským záujmom. Nazdáva sa, že chlapec má byť

šťastný, keď sa ona s ním hrá. ,Také žobráča, a môže sa baviť s bohatou pani továrničkou!‘ myslí si.

Ale Paľko nechápe takto svoje postavenie. On nevie, že jeho úlohou je byť hračkou. V žilách mu koluje bujná chlapčenská krv. Má svoje požiadavky a chce si tiež vynútiť svoje práva. A preto, keď ho raz do krajnosti utýrali rozmary pani továrničky, ozve sa v ňom vzdor a chce sa pomstiť.

Vytrhne sa z rúk svojej trýzniteľky, postaví sa rozkročmo naprostred salónu, otvára ústa ako vráta a chlapčenským spôsobom, vylievajúc si všetku zlosť a nenávisť, vyplazuje na pani továrničku jazyk, aký len má veľký a dlhý, s výkrikom: – «Mé...»

Pani továrnička žasne. Chytá si hlavu do dlaní a zúrivo vreští:

«Grobianča sprosté! Pakuj sa mi z očí! Takú trúfalosť, ničomnosť, nevďačnosť! Ber sa mi! – a už ťa nechcem ani vidieť!...»

Koniec panstva

VEĽKÉ UDALOSTI DEJÚ sa vo významných časoch. Dni, ktoré práve prežívame, stoja na prelome dejín. Niečo sa rúti, zaniká, hnije. Zápach plesne a hniloby obtáča zem. To dokonáva súčasný spoločenský poriadok. Ťažko však zdychá táto ohava. Kope okolo seba a zachycuje posledný dych. Rada by sa zachrániť, predĺžiť si posledné chvíľky života, a na to používa všetky nemožnosti. Vedie ukrutné vojny a zároveň rozpráva rozprávky o odzbrojení a o svetovom mieri. Narieka, že má všetkého prebytok, a šíri biedu. Reční o láske k človekovi i k zvierat'u, a zabíja robotníkov a chudobných necháva hladovať.

A preto na východe nad Čínou dunia v tomto čase japonské kanóny a v meste Ženeve cengocú vínové poháre. Preto tam vraždia, a tu si rozprávajú o odzbrojení. Preto sa zastavuje výroba a po uliciach sveta blúdia milióny nezamestnaných. Preto nemôžeme si v tejto knižke rozprávať rozprávky babičiek, ale musíme hovoriť o súčasnom živote. Preto usporiada dnes pán továrnik, Paľkov «tati»,

veľkú hostinu, a preto zastavil včera výrobu vo svojej továrni a prepustil z práce všetkých robotníkov...

Píše sa rok 1932...

Hostina je skvelá. Chuť do jedenia znamenitá. Nekazí ju vedomie, že práve v tejto chvíli padol niekde na ulici človek od hladu. Hostia sú vyberaní. Továrnici, obchodní špekulanti, bankári, vysokí dôstojníci, cirkevní hodnostári...

Všetci pripíjajú pánu továrnikovi a jeho panej na zdravie. Je to nejaká rodinná slávnosť. Hádám pán továrnik má narodeniny alebo jeho pani meniny. Na tom nezáleží. Tu sa hoduje často, a preto už ani nikomu nepríde na um spýtať sa, prečo. Hoduje sa, pije sa a Cigáni hrajú. Čo koho do toho?

«Veselo, dámy! Veselo, páni! Na krízu nesmiete myslieť. Zakážeme si medzi sebou to slovo! Aká kríza pre nás? Peňazí máme dosť v bankách a tovaru plné skladištia! Že nejdú obchody? Že niet trhov? No, toľko vždy ešte odpredáme, koľko nám treba na bezstarostný život. A vojna sa blíži! Na východe už dunia delá a pušky treštia! Nech žije nová svetová vojna! To nám bude zas hej! Továrne obnovíme, budeme vyrábať vojnový materiál! Staneme sa slávnymi, staneme sa bohatými, a ani vlas sa nám na hlave nepohne! Ved' my na front nepôjdeme...»

«Hej, Cigán! Tichučké tango hraj! Pán továrnik so svojou paňou majú sólo! Nech žijú vzácní hostitelia!»

«Nech žijú-ú-ú-ú!»

Pán továrnik so svojou paňou tancujú. Hostia si štrngajú, pripíjajú.

«Tak, dušička, o niekoľko dní odcestujeme. Teraz ma už nebude nič viazať k tejto diere, keďže som továreň zastavil,» hovorí pán továrnik svojej panej. «Na francúzsku Riviéru, však? Oj, ako sa už teším na krásne morské pobrežie! Tam je večná jar, všetko sa zelená, kvety kvitnú, vtáci spievajú...»

«Áno, dušinka, tam si budeme žiť ako novomanželia! Ale... Čo urobíme s chlapcom? Nebude to trochu nepríjemné vodiť ho stále so sebou? A kto sa tam bude starať o neho?... Ba kde je? Kde si ho nechala, keď ho tu nevidím?» «Ani mi nespomínaj to sedliča sprosté! Nechcem ho už ani vidieť. Je to naničhodné chlapčisko. Urazilo ma najnižším spôsobom. Predstav si len, keď som ho láskala, keď som sa s ním maznala, vyplazilo na mňa jazyk. Áno, my sme zabudli, že v tom chlapčisku nekoluje ani kvapka ušľachtilej panskej krvi, a privinuli sme na hrud' jedovatého hada!»

«Len čo teraz s ním?»

«Navrátíme grobianča jeho materi. Odkážeme jej, aby si poň prišla. Len čo najskôr, lebo ja ho už nechcem ani vidieť! Prichádza jar, nech sa tam bagáž zas živí vo svojej pivnici!»

Cigáni dohrali, tango je dotancované a Paľkov osud spečatený...

Zuzana Čenková

V ONEN JESENNÝ DEŇ, keď sa sociálna starostlivosť ujala Miša a Hanky, vracala sa Zuzana Čenková plačúc k svojmu najmladšiemu dieťaťu. Bol to tichý, trpký, bolestný plač matky, ktorá musela od vlastného milujúceho srdca odsotiť si deti, len aby ich zachránila. Nevedela, komu ich zveruje, a netušila, do akých rúk sa ďalej dostanú. Len nádej a viera, že v cudzom svete budú šťastnejšie než v jej chudobe, posilňovali ju v ťažkom žiali.

Po návrate do pivnice zovrela v náručí a pritisla si na uštvané srdce zvyšok svojho krdlika, malú Evičku, a premýšľala, čo robiť ďalej. V pivnici nemohla prezimovať s malým dievčatom. Musela niečo podniknúť. Musela hľadať záchranu.

Vybrala sa teda k domovníkovi hotela, v ktorom v lete pracovala. Domovník bol jej známy. Poznali sa ešte z čias, keď Čenková bola pani hájníčkou. A tu nešťastná matka tak vrúcne prosila svojho starého známeho, že by sa bola i skala pohla súcitom.

«Nie pre seba prosím, ale pre to malé dieťa, aby nezahynulo! Pritúl'te nás niekde na zimné mesiace...»

«Len ako to urobiť, len ako to urobiť... Veď viete, že by som vám rád pomohol... Čo si však počať? Do ubytovacích izieb vás nesmiem umiestiť, hoci sú všetky prázdne. To by ma ihneď prepustili zo služby. A sám bývam so svojou rodinou v jednej miestnosti, kde sme natlačení ako haringy... Ale – počkajte! O niekoľko dní má odísť chyžná na dovolenku. Hádám by sa tu dalo niečo robiť... Požiadam ju, aby vám dovolila vo svojej izbe prezimovať...»

Chyžná dovolila, a tak Zuzana Čenková so svojou dcéruškou prežili najkrutejšie mrazy a fujaky v malej služobnej izbe hotela.

Boli to kruté dni hladu, zimy a biedy. Vo väčšine tatranských hotelov sa totiž v zime nebyva. Otvárajú ich len na jar, na letnú sezónu. V zime tam býva len domovník. V miestnosti sa nekúri a v kuchyni nevarí. A tak to bolo i v tomto hoteli. Preto Čenková len veľmi ťažko zháňala pre seba a malú Evičku potrebnú potravu. A zakúrili si v piecke len vtedy, keď sa Čenkovej podarilo niekde spod snehu vyhrabať kus dreva. Domovník im pomáhať nemohol. Sám žil v biede. Mal dosť starostí so svojou rodinou.

Ale prežili už všetko. Pretrpeli zimu a prehladovali dlhé mesiace. Blížia sa jarné dni. Úbočia kopnej ú a v dolinách zurčia rozvodnené potoky. Príroda radostnie. Zaváňa novým životom. Veselosť tečie z vtáčích hrdiel...

I v zraku Čenkovej leskne sa už viac nádeje. Veď príde zas leto a bude práce a bude chlieb... Len spomienka na najstaršie deti ju ešte vždy zarmucuje. Nič nevie o Mišovi a o Hanke. Od jesene, ako sa rozlúčili, nemá nijakých správ o nich. Darmo sa v meste vypytovala na úrade, kde ju chceli zatvoriť, že predáva deti, nič jej nepovedali. Úradník sa len surovo na ňu oboril, že nemá kedy zháňať sa po adresách. Uistil ju krátko, že deti sú v dobrých rukách... A Mišove listy Čenková nedostala. Mišo adresoval do pivnice pri jazierku v Tatranskej Lomnici. Pravdaže, ktorý poštár by mohol vyhľadávať pivnice v lesných húštinách?!

No, aspoň Paľka niekoľko ráz uvidela. Navštívila ho zavše, keď bolo možné prebrodiť sa závejmi k mestu. A tu sa potešila. Videla na vlastné oči, v akej hojnosti a prepychu žije jej synáčik. Usmievala sa pritom i plakala od šťastia. Nič si nerobila z toho, že Paľko sa už pri tretej návšteve správal k nej chladne, akoby mu bola cudzia, akoby ju ani nepoznal. Ešte prvý a druhý raz privinul sa k nej, vyobjímal ju, porozprával sa, ale pri nasledujúcich návštevách držal sa už skoro odpudivo. Nechápal, prečo matka plače, a jej láskanie bolo mu priam protivné. S ním sa dosť nahrala každodenne jeho nová «mami»... Lež milujúce srdce matky ospravedlňovalo túto ľahostajnosť malého synka. Nehnevala sa preto naň a v duchu mu žehnala.

Nijakej väčšej túžby nemala, ako dopočuť sa raz, že i Mišo a Hanka majú sa vo svete dobre ako Paľko. Nebolelo ju, že na ňu deti zabudnú, len aby boli šťastné...

Akým prekvapením a sklamaním pre Zuzanu Čenkovú je však potom chvíľa, keď sa zastavuje pred ňou panský sluha od továrnik a keď jej oznamuje, že vyhľadal ju preto, aby jej oznámil, že si má ísť k jeho pánovi vziať svojho synáčika! Ani neverí svojim ušiam.

«Čože?»

«Áno, posielajú ma páni, aby ste si prišli ihneď po svojho Paľka.»

Čenková ide. Paľka si odvádza. Ani jej poriadne nepovedia, prečo ho vracajú...

«Už ho nepotrebujeme. Berte si ho. Je po zime. Cez leto ho už nejak vyživíte. Navraciame vám ho zadarmo.»

Čenková stojí na brehu jazierka pri pivnici. Zas sa sem musí presťahovať. Chyžná sa už vrátila. Je jar. Vidí tam seba, Paľka, Evičku. Ako v zrkadle. Dáva sa na svoju rodinku... Jedno... Dvoje... Kde sú ostatné? Mala štvoro! Kde je Hanka? «Deti moje, kde ste? Kde ste? Ach, vráťte sa mi! Vráťte!»

Mišo sa navracia

ČO MIŠOV MAJSTER PREDVÍDAL, to sa aj stalo. Z neba nespadla záchrana pre trpiacich, a preto Kasperova rodina hynula ďalej. Bieda dokončovala ďalej svoje zhubné dielo.

Kasperová umrela na suchoty a ostatní členovia rodiny stali sa majiteľmi tejto choroby chudobných. Ochorel majster, ochoreli jeho deti a ochorel aj učeň Mišo. Lekár zistil u všetkých pľúcnu tuberkulózu.

Ako bolo rozhodnuté o chorých, dozvedeli sme sa už z Mišovho listu Hanke. Mali ich poslať na liečenie. A preto v najbližších dňoch potom vidíme Miša lúčiť sa s Bratislavou. Vpadnutá bledá tvár, ruky vo vreckách obšúchaných šiat, stojí tam na brehu rozvodneného Dunaja malý obuvnícky učeň. Ešte raz chce vidieť do diaľav plávajúce lode, ešte raz počuť hukot valiacich sa vln. Lode sa šínú majestátne ako labute a vlny hudú pochodovú pieseň... Je to také pekné, že by pri tom mohli básnici sniť a skladať svoje verše, keby sa v dnešných časoch, naplnených pre nich významnejšími povinnosťami, mohli oddávať snom o kráse.

Potom odchodí Mišo do ulíc mesta. Prechádza krížom-krážom námestiami a pasážami, ulicami i uličkami. Odberá sa od veľkolepých stánkov boha kresťanského i židovského, od palácov bánk i obchodov, od víl boháčov i od chatrč a dier bratislavskej chudoby.

A keďže je práve nedeľa a je už popoludnie, môže sa Mišo rozlúčiť i so svojimi druhmi. Všetci sú akísi zamyslení. Dnes nik neprišiel s návrhom na nijaké dobrodružstvo. Majú sa lúčiť s Mišom. S dobrým priateľom, na ktorého si už zvykli lepšie ako na vlastných bratov. Hovoria vážne.

«Ty teda odchádzaš. Do sanatória...»

«Nie do sanatória. Pôjdem najprv k matke. Hádám ju niekde vyhl'adám. A len ak nebudem môcť s matkou žiť v Tatrách, prihlásim sa potom do toho Šrobárovho ústavu.»

«Nezabúdaj však, že si chorý a že sa ti treba najprv vyliečiť.»

«Ved' sa ja vyliečim aj u matky. Len keď prídem zas do našich hôr!»

«A kedy odcestuješ?»

«Ešte dnes v podvečer. Peniaze na lístok mi už dali. Vyhlásil som totiž, že ja už do Tatier potrafím i sám, keďže som odtiaľ.»

«Pôjdeme ťa teda vyprevadiť. O ktorej sa poberáš na stanicu?»

«No hneď mi treba ísť. Kým ta zájdem, prejde dobrá polhodina. A nerád by som sa oneskoril.»

«Tak poďme.»

«Hneď. Len chvíľočku ma ešte dočkajte. Kým dám majstrovi zbohom.»

«Skoč. My pôjdeme pomaly. Dobeheň nás.»

A chlapi idú. Mládež Židovne ide vyprevádzať svojho druha. Je jej hodný krdlík. Všetci kráčajú vážne, akoby šli na pohreb. V prostriedku maširuje Mišo.

Na stanici je ruch a zhon. Mišov vlak na Žilinu odchádza o desať minút. Presne o piatej. Mišo si beží k pokladnici vymeniť cestovný lístok.

«Tatranská Lomnica, tretia trieda, osobný,» hovorí pokladníkovi pri okienku.

«Deväťdesiatjeden korún,» odpovedá pokladník a dáva Mišovi lístok.

«Tak. Som hotový. Musím nastupovať.»

«Nuž teda... Maj sa dobre. Spomínaj...»

Objatia. Stisky rúk. A oči sa lesknú v slzách...

«Bud'te zdraví! A nezabudnite na mňa!»

«Nezabudneme, drahý priateľ, nezabudneme...»

A vlak rušia. Železný tátoš dáva sa do cvalu. Rušeň píska, kolesá tancujú. Mišove oči prebádajú sklo okna. Ešte jeden pohľad na Bratislavu... Ešte raz jej pokynúť... A potom Považie... Trnava – Trenčín – Žilina – Vrútky – Poprad... Celá noc cestovania...

A ráno vítajú Miša nebotyčné Tatry usmíatym slnkom nad Kriváňom...

Hankin návrat

«PREČ! PREČ!» štvú Hanku vlastné výkriky. Preč z Rigovho domu a preč z pustatiny! Preč, kým gazda nevojde do maštale a kým nezbadá rozliate mlieko po zemi. V hlave jej hučí nával krvi. Telo sa trasie ako v zimnici. Od strachu, od hrôzy a túžby po domove.

Ach, domov, mamička, domov! Ujst' pred Rigovou bitkou.

Zmiznúť a nedať sa chytiť. Vrátit' sa k matke!

A Hanka beží, čo jej sily stačia. Po záhumní, cez lúčku, na šire polia. Uteká štvaná strachom a túžbou, že sotva dychu popadá. O chvíľu je na ceste k Čeláru. Ani sa neobzrie.

Len ďalej, ďalej...!

Vie, že ju bude gazda prenasledovať, ak zbadá včas útek. Vie, že ak sa mu ju nepodarí chytiť, oznámi vec úradom. Četníci budú stopovať. Hanka musí byť opatrná. Nesmú jej prísť na stopu.

A gazda po chvíli naozaj zúri. Nadáva, bohuje. Hľadá Hanku po maštali. Hľadá po dvore, hľadá po šope. Nazdáva sa, že sa kraviarča zo strachu skrylo. Ale Hanka má za ten čas už pekných pár kilometrov cesty ubehnuté. Neuteká síce stále, ale stále sa ponáhľa. Prechádza samoty, prechádza dediny.

V duchu vidí ustavične pred sebou učiteľovu mapu. Už vopred vie, ako sa volá dedina, ku ktorej sa približuje, aj aké meno má osada, čo za touto nasleduje. V škole sa naučila cestu do Lučenca dopodrobna naspamäť. Ved' toľko sa natúžila a nasnila o návrate domov!

A Rigo jednoducho hľadá. Prekúta všetky kúty stavenísk. Už ani nenadáva, nebohuje. Tichým hlasom len povoláva: «Hanka, dievča, kde si? Ozvi sa...» Má už obavu, že si Hanka zo strachu niečo urobila. Čo keby bola tak skočila do rozvodnenej rieky? Kto by bol zodpovedný? Rigo vie, že jedine on. A preto keď nemôže dievča nájsť, je mu čoraz užšie okolo srdca. Aj by šiel hneď na úrad vec ohlásiť, ale sa bojí. Čo, ak ho zavrú? Nie, nepôjde ešte. Hádam sa Hanka predsa len nájde. Hádam len niekde poodišla a k večeru sa navráti. Ved' oznámiť bude dost' času i zajtra... pozajtre...

Hanku ťažká cesta skoro vysiluje. Je i hladná. Putuje už vari dve, azda i tri hodiny a len teraz si uvedomuje, čo vlastne podnikla. Premýšľa nad svojím osudom. Má síce v uzlíčku zásterky zaviazaných niekoľko korún, ktoré si usporila z odmien, čo jej dával pán učiteľ Hronkin, keď mu každé ráno nosievala mlieko od Rigov, ale to je iste veľmi malá suma na takú ďalekú cestu. Čo len robiť? Hanka počíta svoje korunky. Je ich dvanásť. Ale ved' len cestovný lístok z Lučenca do Tatranskej Lomnice stojí 76 korún, a čo bude jesť, kým sa vráti domov... Ťažké položenie!

V najbližšej dedinke kupuje si Hanka v obchode za korunu chleba. Je taká hladná, že už nemôže vydržať. Sadá si za dedinou v priekope vedľa cesty na trávnik a posilňuje sa. Chlieb jej chutí znamenite a je ho hodný okruh. Stačí na jedno poriadne najedenie sa. Keď je Hanka s jedlom hotová a pritom si trochu i odpočinula, vydáva sa na ďalšiu cestu. Kráča zas vytrvale a ani nepozoruje, že deň sa už chýli ku sklonku.

Slnko sa červenie nad západom. Za vecami dĺžia sa tieň. Kvetiny si privierajú korunky. Vtáci opúšťajú výšky. Oráči doorávajú brázdy. Ľudské príbytky ožívajú. Je jarný večer...

«Ach, prichádza noc! Kde ja budem nocovať?» spytuje sa Hanka sama seba uprostred zaprášenej cesty. «K ľudským sídliskám nepôjdem. Ľuďom nedôverujem. Kto ma prichýli?»

Jaj, Hanka, Hanka, aká si ty nevšímavá, nuž či nevidíš tam na poli šedivý stoh vlašskej slamy? Pozri len, ako ťa láka! Skoro nahlas sa ti ponúka: «Pod', Hanka, ja ti usteliem postieľku! V mojej slame sa vyspíš ako v páperových perinkách!»

Naozaj, tá slama je mäkká a teplá po celodennom slnku. Nič to, že zapácha už trochu hnilobou. Hanka sa do nej ukladá ako do postieľky. Naťahuje si ustáté telo na odpočinok. Je strašne ukonaná. Po chvíli zaspáva. Na tvár jej sadá úsmev šťastia. To istotne sníva o matke a o domove...

«Hej, vstávaj, Hanka, a pod na ďalšiu cestu. Okolo mňa sa už otočila zem polovicou svojho obvodu za čas, čo ty spíš.

Je zas ráno. Vstaň, pod' budem ti svietiť a budem ťa hriať na tvojej púti...» To ranné slnko svojimi lúčmi štekľí a prebúdza Hanku.

A Hanka vstáva a ide ďalej. Zas tvrdá cesta z dediny do dediny, bližšie a bližšie k Lučencu. Tu a tam sa spýta oráča, či naozaj správne ide k svojmu cieľu, a zase sa uberá ďalej. Hlad si zaháňa chlebom, na ktorý obetovala novú korunu, a smäd vodou z bublajúceho potôčika. Len keby tie nohy tak neboleli! Má ich bosé a celé doráňané od kamenitej cesty. Veru, prekonať desiatky kilometrov pešo, to sa hocikto neodváži. Tu treba mať vôľu a vytrvalosť!

«Strýčko, nepreviezli by ste ma trošku?» pýta sa Hanka popoludní jedného z furmanov na ceste, keď už sotva nohy prekladá od únavy.

«A kdeže ideš?»

«Do Lučenca, strýčko, a som už strašne ukonaná.»

«No, sadni si. Ja idem tiež do Lučenca. O hodinu sme tam...»

Na lučenskej stanici študuje Hanka na stene vyvesený cestovný poriadok. I tomu sa naučila v škole. Preto jej je teraz ľahko zistiť, kedy odchádza najbližší vlak na Zvolen a Vrútky, aj aké má spojenie s vlakom z Vrútok do Popradu. Nastupovať bude práve o dvadsiatej druhej hodine a na Vrútky sa dostane o druhej hodine dvadsať minút po polnoci...

Hej, ľahko sa povie «nastupovať» a «dostane sa», ale ako? Veď Hanka má v uzlíčku už len desať korún. Za čože si kúpi cestovný lístok?

Ej, Hanka, Hanka, všelijako je to teraz s tebou! Čože si len počneš? Či nebola márna všetka tvoja námaha a či nestroskocú tvoje túžby po domove?

«Nie! Nie! Ja sa musím domov dostať! Ja musím k svojej mamičke!...»

A Hanka myslí, premýšľa, vymýšľa, čo a ako robiť ďalej. Sedí tam na lavičke v čakárni už celú hodinu a nie a nie nájsť nejaké východisko zo svojho polohy. Čo len robiť? Čas beží, o chvíľu bude tu vlak a Hanka ešte sedí na lavičke s hlavou zaborenou do dlaní.

«Ale už je jedno!... Skúsím to tak... Možno sa mi podarí prešvindľovať...» odhodláva sa Hanka a pristupuje k pokladnici.

«Osobný tretí do Detvy...»

«Päť osemdesiat...»

Hanka si kúpila lístok len do Detvy a chce na ňom zacesťovať na Vrútky. Vie, že je to klamanie, že je to i nečestné a že je to protizákonné, ale nenachádza zo svojho položenia iného východiska. Možno sa jej podarí oklamať sprievodcu. Skúsi to...

A už aj rapčí do stanice rušeň... Hanka vstupuje do vlaku. Je odhodlaná na všetko. Azda sa jej podarí... A hádam ju na niektorej stanici vyhodí... Bude sa pretvarovať, že zaspala a že ani nevie, že je už za Detvou...

Hanka sadá do kútika k oknu. Po chvíli prichádza sprievodca.

«Lístky prosím...»

Hanka odovzdáva. Sprievodca preštikne a vracia. Ani si dobre nepovšimne Hanky a už ide k ďalšiemu cestujúcemu.

A teraz sa Hanka uťahuje tesne do kútika. Hlavu si zastiera okennou záclonou a tvári sa, akoby spala. Vlak hrkoce, zastáva, rušia sa. Sprievodca vyvoláva stanice. O tri štvrté hodiny kričí «Detva!» Hanke pri tom slove až mráz prebehne telom. Chveje sa od strachu, čo bude ďalej. Aspoň že si ju spolucestujúci nevšímajú. Oni sa tam rozprávajú o svojich denných starostiach a Hanka sa tisne viac a viac do kútika k oknu. Je z nej už len hromádka strachu. Ani ju nevidieť spoza širokej tetky, čo vedľa nej sedí.

A čas plynie a vlak zastáva a sprievodca vyvoláva...

Zvolen – Kremnica – Štubnianske Teplice – Turčiansky Svätý Martin... Joj, ešte chvíľu... Už len chvíľu... A...

«Vrútky! Na Žilinu, na Košice prestupovať!»

«Ach!» vydychuje si Hanka a zostupuje...

Je pol tretej po polnoci. O desať minút ide vlak na Košice. Hanka stojí na peróne a premýšľa, čo robiť ďalej. V uzlíčku má už len štyri koruny dvadsať. A je taká strašne hladná...

Kúpiť si zas lístok cez jednu-dve stanice a cestovať i ďalej, ako pricestovala z Lučenca? Ale veď jej už potom nezostane ani na kúsok chleba! A Hanka ešte drží v ruke starý lístok. Ani ho pri východe neodovzdala. Povedala, že cestuje ďalej. Nuž, kúpiť? Nekúpiť? Vojst' bez lístku do vlaku, ukryť sa tam pred sprievodcom a peniaze si nechať na chlieb a na nejaký darček pre

matku? Áno, skúsi, možno podarí sa jej i toto a potom sa ráno v Poprade poriadne naje chleba a aj pre matku niečo kúpi. Skúsi teda šťastie...

Po príchode vlaku vťahuje sa ustrašene do samého posledného vagóna. Obzerá sa vôkol a hľadá miestečko, kde by sa utiahla. Je všetko obsadené, len úzka chodbička je voľná. A tu Hanka nemôže zostať. Iste by si ju hneď povšimol sprievodca. Len kde sa chytró utiahnuť? Kde... Aha, záchod je voľný! Práve ho teraz niekto opustil. Že by teda tam? A Hanka nerozmýšľa dlho. Už aj zatvára za sebou dvierka. Zastrkuje závoru... Tak... Teraz je v bezpečnosti...

Ale o chvíľu niekto šťuká kľučkou, Hanka trnie od strachu. Neotvára. Šťukanie prestalo. Vlak uháňa, zastavuje, pohýna sa...

Ale onedlho zas šťukanie, ba i búchanie na dvere...

A keď Hanka ani pri ďalších útokoch dvere záchodu neotvára, upozorňujú cestujúci sprievodcu vlaku, že záchod je už vyše hodiny uzavretý, a žiadajú ho, aby zakročil. Sprievodca otvára záchod kľúčom a vyťahuje z neho nastrašenú Hanku.

«Čo tam robíš tak dlho? A kde máš cestovný lístok?»

Hanka ani nevie od strachu, čo má povedať. Len sa trasie celá a púšťa sa do plaču.

«Aha, to mám slepého pasažiera! No, pod' len, pod'...»

«Pán sprievodca, nevyhod'te ma, ja cestujem do Tatier k svojej mamičke a nemám na lístok...»

A teraz vzlykajúca Hanka rozpráva sprievodcovi všetko o sebe, kto je ona, prečo cestuje a odkiaľ cestuje. Dobrému sprievodcovi je ľúto nešťastného dievčatka. Keď mu Hanka rozpráva, čo už pretrpela vo svojom krátkom živote, oči sa mu lesknú od slz.

«Len čo s tebou, dievča, robiť? Ved' ak mi príde revízor, ešte ma pre teba i pokutujú! Čo si s tebou počať?»

«Joj, len ma nevyhod'te!... Prosím vás pekne... Zavezte ma k mojej mamičke...»

«Nuž pod' teda do služobného kupé. Skúsím to. Uvidím. Ak mi však príde revízor, musím ťa potom na najbližšej stanici vyložiť a odovzdať úradu...» Ale revízor neprichádza a Hanka sa vezie horným Považím k domovu. Trištyri hodiny plynú, stanice ubiehajú, von sa rozodnieva, blíži sa Poprad...

Hanke trepoce srdce od radosti a túžby. Keď sa lúči so sprievodcom, ani nevie, ako mu má ďakovať. A ten sprievodca je veru dobrý človek. Jeden z mála šľachetných...

«Na, tu máš desať korún, aby si mala na lístok z Popradu do Tatranskej Lomnice...»

«Ach, mamka, mamička moja!...»

A zas pri jazierku

A ZAS SA PAŽIŤ ROZZELENALA a kvitnú kvietky. Na rúbanisku pasú sa srnky a na vŕšku panáčkuje ušiak. Spievajú vtáci a bzučia včielky. Množí sa hmyz a rastú huby.

Zas je tu jar.

Tatranské sídliská ožívajú. Hotely sa otvárajú. Vlaky, električky, autobusy hmýria sa panstvom. Kuchyne, umyvárne, pracovne naplňajú sa služobníctvom. Začína sa sezóna. Tatry hýria krásou a bohatstvom...

«Ú-hu-hu! Na hubu!...»

«Sem ju, sem! Ved' ju chcem!...»

To Čenkovej deti, rozbehnuté po húštine lesa za hubami, pokrikujú na seba, aby sa nepotratili. Mišo má na ruke kôš, Hanka na chrbte Evičku a Paľko rád by mal v náručí bystrú veveričku, čo práve skočila z jedle na borovicu.

«Pod' sem, pod', veverička, ved' ja ti nič neurobím!...»

«Čerta, že nič! Poznám ja dobre šelmovských chlapcov, čo do nás hádžu kamením!...»

Po machu vlečie sa slimák. Hanka ho žiada, aby vytrčil nôžky, že mu dá masla na parožky. Chodníkom prebieha jašterička, Evička sa spúšťa z Hankinho chrbta, beží za ňou a tleska rúčkami. V potôčiku sa mihajú pstruhy. Mišo vysukuje rukávy a pokúša sa ich zmocniť. Povetrím letel motýľ a Paľko ho už väzní pod čapicou...

«Ale poďme už domov. Mamka sa už iste navrátili z hotela!...»

«Poďme na mäso a na koláče, čo dostali za drhnutie!...»

A je zas večer. Tma zavaľuje grúne i údolia. Žaba odrieka na jazierku svoje otčenáše. Pred pivničkou blčí vatra. V hlinenom hrnci blboce polievka. Na ražňoch zvlíjajú sa hríby. Okolo ohňa na pažiti hovie si Čenkovej rodinka. Je ticho. Je čas rozprávok.

A preto, že životy Čenkovcov sú bohaté na skúsenosti, rozprávajú si rozprávky ozajstné. Matka o svojej a Evičkinej biede v poslednej zime, Mišo o Bratislave, Hanka o pustatine a Paľko o továrni. Všetci končia svoje rozprávky šťastným koncom, len Paľko nie. Ale i Paľkova ozajstná rozprávka, ako všetkých ostatných, prechádza koncom do prítomnej skutočnosti.

Vatra dohára. Strecha pivnice škerí sa rozďaveným otvorom na povalôčku. Tam líha na handry päť ľudí. Päť božích obrazov. Päť slobodných občanov. Päť žobrákov. Päť výkričníkov do tupých svedomí. Päť otáznikov budúcnosti...

Budúcnosť však už nebude taká ukrutná. V budúcnosti pracujúci ľud zvrhne nespravodlivý poriadok a vybuduje si socialistické spoločenské zriadenie, v ktorom nebudú trpieť nevinné deti.

Doslov

MILÉ DETI!

Dočítali ste knižku Čenkovej deti. Prežívali ste všetky príhody Miša, Hanky a malého Paľka s nimi spolu. A možno si na konci dáte otázku:

«Ba, či sa to naozaj aj stalo a stávalo tak, ako to spisovateľ Fraňo Král' opísal v tejto knižke?»

A ja musím odpovedať:

«Veru áno. Tak bývalo!»

Keby ste prišli do Bratislavy a zamierili by ste z hlavnej ulice smerom k hradu, našli by ste aj dnes tú štvrť, ktorú obyvatelia Bratislavy volali kedysi Židovňou. Tam, kde bol Mišo učňom. A vôbec by ste sa mu nečudovali, keď sa sprvu bál, že sa ten vyše dvestoročný dom nášho zrúti. Také boli všetky domy v tejto ulici.

A keby ste pricestovali do Novohradu a zašli by ste na samé jeho hranice, veru by ste našli aj tú pustu, kde slúžila Hanka u bohatého sedliaka Rigu. Aj dnes sa tam prestierajú veľké, úrodné lány poľa. Ale už nepatria jednotlivým bohatým sedliakom. Dnes sú to družstevné vinohrady a tably pšenice a cukrovej repy. Pracujú na nich družstevníci. A dievčatká ako Hanka neopatrujú statok, ale všetky chodia do školy.

A keby ste zašli do kraja pod Vysoké Tatry, našli by ste nie jednu, ale veľa tovární takých, aká patrila pánu továrnikovi, keď býval u neho malý Paľko. Len by ste už nenašli ani jedného pána továrnika. Aj ten, čo tam bol, musel odovzdať továreň robotníkom, ktorí v nej pracovali.

Keď ste sa na konci dočítali o tom, ako sa všetci traja: Mišo, Hanka, Paľko vrátili domov k mamičke, kde im predsa len bolo veselšie ako u ľudí, čo ich neľúbili, možno ste si pomysleli:

«Ale ako len vedel spisovateľ Fraňo Kráľ opísať všetko tak, ako keby to bol sám prežil?»

A veru veľa toho, čo v tej knižke opísal, zažil Fraňo Kráľ sám a to ostatné zas videl na vlastné oči.

Veď to on ako malý chlapec chodieval podobne ako deti Zuzany Čenkovej na huby, na maliny, na jahody. Všetko, čo nazbieral, predala jeho mamička na druhé ráno v meste. A tak aspoň trochu pomohol mamičke vyživiť ostatné deti.

A keď stavali vo Vysokých Tatrách krásny a prepychový hotel na Štrbskom Plese, on ako sedemnásťročný mladík pomáhal tesárom stavať. A vtedy po prvý raz videl, ako letujú bohatí hostia vo Vysokých Tatrách a ako chudobné ženy, také ako bola Zuzana Čenková, drhnú za pár korún schody v tatranských hoteloch.

A v tom istom kraji, kde sa dostala malá Hanka k bohatému sedliakovi Rigovi do opatery a musela mu ona za to opatrovať statok, dostal aj Fraňo Kráľ učiteľské miesto a vodilo sa mu práve tak ako tomu mladému učiteľovi, ktorého Fraňo Kráľ v tejto knižke opisuje.

Neskôršie, keď bol učiteľom v Bratislave, často chodieval do tej starej bratislavskej štvrte, ktorú v knižke opísal. Pozoroval v nej biedny život chudobných ľudí, čo tam bývali. Iste tam poznal veľa takých chlapcov, ako bol Mišo.

Veru veľa skúsil v živote Fraňo Kráľ, kým sa stal učiteľom.

Jeho rodičia bývali v Smrečanoch pri Liptovskom Mikuláši. Boli veľmi chudobní. A keďže doma nemohli nájsť roboty, rozhodli sa odísť do Ameriky. To ešte malého Fraňa nebolo na svete. Boli len tri staršie deti, ktoré rodičia nechali doma starej matke na opateru.

Bolože ľúto ich mamičke, keď na takú ďalekú a neistú cestu musela odchádzať od nich.

V Amerike pracoval otec Fraňa Kráľa – tak ako mnohí slovenskí vyst'ahovalci – v bani. Vtedy bola v bani veľmi ťažká robota. Pracovalo sa bez strojov a poležiačky na zemi. Platilo sa málo.

A tam v Amerike 9. marca 1903 narodil sa malý Fraňo.

Keď mal dva roky, prišla na svet aj malá Evička a mamička sa rozhodla vrátiť sa s ním aj s malou dcérou z Ameriky domov. Otec ostal v Amerike ďalej pracovať pod zemou v bani.

Keď mal malý Fraňo ešte len šesť rokov, dala ho už jeho mamička bohatej statkárke morky pásť. A keď mal osem rokov, už bol obecným pasákom husí. Stravoval sa za to každý deň u inej gazdinej, ktorej husi pásol v spoločnom krdli.

Do školy chodil len v zime.

Iste si viete predstaviť, aké mu bolo vzácné, keď mohol čítať knižku. A veru veľmi rád čítal. Najmä sa mu páčila knižka o Jánošíkovi. Veď to bolo tam blízko Smrečian, v Liptovskom Mikuláši, kde dali uhorskí grófi obesť smelého Jánošíka za to, že bohatým bral a chudobným dával.

Keď malý Fraňo vychodil ľudovú školu, vypukla svetová vojna. Jeho starší bratia museli odísť na vojnu. Fraňa dala mať k tesárom. V zime, keď nemali tesári robotu, chodil robiť k drevorubačom na Čierny Váh. Bola to ťažká práca pre mladého Fraňa, ale on bol rád, že mohol mamičke zarobiť niečo peňazí.

Po prvej svetovej vojne vrátil sa mu otec z Ameriky domov. Prišli aj jeho bratia z vojny. Vtedy odišiel Fraňo pracovať na stavbu veľkého hotela na Štrbské Pleso. A tam si rozmyslel, že keď si zarobí trochu peňazí, dá sa zapísať do školy. Za jeden rok zložil skúšku zo všetkých štyroch tried meštianskej školy a na jeseň sa zapísal do učiteľského ústavu v Spišskej Novej Vsi. Cez školský rok študoval a cez prázdniny pracoval na stavbe domov, aby si mal za čo kúpiť knihy, šaty a obuv.

Bol to preň najradostnejší deň v živote, keď držal v rukách vysvedčenie dospelosti, ktoré ho oprávňovalo stať sa učiteľom!

Prv si však odslúžil vojenčinu. V kasárňach ochorel na tuberkulózu. Teraz sa prejavili následky jeho doterajšieho ťažkého života. Ale húževnatou vôľou premohol aj túto chorobu.

Knižky začal písať ako učiteľ. Napísal niekoľko kníh pre dospelých a dve pre deti. Túto, čo ste prečítali, a knižku Jano.

Nik tak do tých čias neopísal život chudobných detí ako spisovateľ Fraňo Král. Každý, kto prečítal jeho knihy, musel začať rozmýšľať o tom, ako odstrániť biedu zo sveta. Malému Janovi v knihe Jano takto radí učiteľ: «Len sa uč! Musíš sa dobre vyzbrojiť do života! Chudobní si len vlastnou silou pomôžu k lepšej budúcnosti!»

Spisovateľ Fraňo Král sa dožil predsa toho času, keď prestali u nás rozkazovať bohatí továrníci a statkári a keď všetci ľudia dostali prácu. Tešil sa tomu veľmi.

Ale najviac zo všetkého sa tešil tomu, že už nikdy nebude slovenským deťom tak, ako bolo Mišovi, Hanke a malému Paľkovi.

MÁRIA JANČOVÁ